

SEOSKE STRAŽE I POLJSKO REDARSTVO U KOPNENOJ DALMACIJI (OD 1814. DO DRUGE POLOVINE XIX. STOLJEĆA)

Tado ORŠOLIĆ
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru

UDK 355.2(497.5) Dalmacija
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 30. XII. 2006.

U radu autor prikazuje djelovanje redarstvenih snaga, tj. seoskih straža i poljskog redarstva, čiji je zadatak bio održavanje reda, mira i sprječavanje svake vrste zlodjela i zločina u kopnenim, ruralnim predjelima Dalmacije. Osobit naglasak bit će stavljen na djelovanje, obveze i zadatke koje su trebali obavljati njihovi pripadnici. U tom kontekstu će se, dakle, posebno razmotriti malo poznata uloga seoskih, tj. općinskih straža i poljskog redarstva za druge austrijske uprave u razdoblju od 1814. do druge polovine XIX. stoljeća.

Ključne riječi: *Dalmacija, seoske općine, austrijska uprava.*

UVOD

Austrijske vlasti su nastojale s postojećim domaćim redarstvenim organima spriječiti ili barem ublažiti razne vrste skupnih ili pojedinačnih zlodjela i ugrožavanja poljskih dobara u predjelima kopnene Dalmacije. Da je to bio iznimno težak zadatak vrlo dobro su znale niže lokalne (mjesne i općinske) i više pokrajinske (kotarska i okružna poglavarstva te namjesništvo) odnosno najviše državne vlasti (Dvorska kancelarija i Dvorsko ratno vijeće). I prijašnje uprave u Dalmaciji, mletačka i osobito francuska, nastojale su što učinkovitije suzbiti svaku vrstu kriminala i zlodjela. Tijekom mletačke uprave za održavanje reda i mira u kopnenom dijelu pokrajine bile su zadužene teritorijalne snage.¹ One su u potpunosti obavljale sve redarstvene obveze koje se tiču zaustavljanja i sprječavanja bilo koje vrste zlodjela ili zločina uključujući i one učinjene na poljskim dobrima. Osim njih za to su djelomično bile zadužene i seoske straže čiji je radijus kretanja bio ograničen na području određenog sela. Seoske straže koje su

---

¹ U radu se neće posebno govoriti o djelovanju tzv. *forza territoriale*, tj. teritorijalnih snaga jer je to zasebna i vrlo opsežna tema koja iziskuje puno više prostora. O njihovoj ulozi, djelovanju i značaju reći će se toliko koliko je potrebno za kontekst razumijevanja uloge i djelovanja seoskih straža i poljskog redarstva.

postojale za mletačke uprave, u neizmijenjenom obliku nastavljaju postojati i za prve austrijske uprave. Međutim, za francuske uprave vrši se djelomični preustroj redarstvenih snaga. Generalni providur Dandolo objavljuje 1808. poseban pravilnik za težačku policiju (*Regolamento di Polizia campestre*). Pravilnik je objavljen s ciljem sprječavanja i suzbijanja čestih šteta koje su činjene na poljskih dobrima i šumama. S obzirom na objavljeni pravilnik javlja se potreba za posebnim redarstvenim odredima koji bi vršili ophodnju na poljskim dobrima i šumama. Tako se uz teritorijalne snage i seoske straže formiraju još i odredi poljske straže. Premda se pravilnik o poljskoj straži iz 1808. (za francuske uprave) gotovo u potpunosti ponavlja i 1814. uspostavom druge austrijske uprave, on se u većem dijelu mijenja i nadopunjuje prvo 1836., a zatim i 1852. Slične promjene doživljavaju i seoske straže, osobito 1845./46. Austrijske vlasti nastojale su zadržati, ali i poboljšati kvalitetu redarstvenih snaga u suzbijanju svake vrste kriminalnih radnji u vrlo problematičnim predjelima kopnene Dalmacije, a za to su im bile potrebne sve raspoložive redarstvene snage, posebno seoske straže i poljsko redarstvo.

SEOSKE STRAŽE

Osim teritorijalnih snaga odnosno pandura, kako su se zvali njihovi aktivni pripadnici, posebnu važnost u održavanju reda, mira i sigurnosti u selima i zaseocima kopnene Dalmacije imale su seoske straže, tj. seoske ronde (tal. *ronde villiche*), kakav im je izvorni nazivnik. Njihovo postojanje i uloga, s obzirom na djelovanje teritorijalnih snaga, nije nikada dovedeno u pitanje jer se već u pravilniku iz 1814. ističe kako se ustrojem pandurskih odreda teritorijalnih snaga ne isključuje postojanje dotadašnjih seoskih straža.² Seoske straže su obično ustrojene u svim selima i podređene su općinskom načelniku, iznimno serdaru. Njihova uloga u održavanju reda i mira, uhićenju raznih zločinaca, općenito suzbijanju razbojništva, u velikoj je mjeri doprinijela poštivanju zakonskih odredbi postavljenih od viših upravnih i sudskih pokrajinskih i kotarskih vlasti. Iako su se njihov djelokrug i ovlasti djelovanja u nekim segmentima podudarali s ovlastima djelovanja pandura, to nije umanjilo njihovu učinkovitost, tim više što su u nekim udaljenim kopnenim predjelima Dalmacije seoske straže bile isključivi i jedini redarstveni organi. Premda su pandurski odredi kao državni redarstveni organ vršile glavnu ulogu u obavljanju očuvanja reda, mira i sigurnosti u pokrajini, zbog svoje malobrojnosti, konfiguracije terena, rasprostranjenih i udaljenih sela i zaseoka kao i drugih sličnih razloga nisu mogle pravovremeno i valjano obavljati sve zadaće. Tu se nalazi važan razlog zbog kojega su seoske straže bile važan čimbenik u održavanju reda i mira u kopnenoj Dalmaciji.

Austrijske vlasti nisu nikada dovodile u pitanje postojanje seoskih straža, ali se itekako razmatrala mogućnost ukidanja ili transformiranja teritorijalnih snaga. Raznim

---

² Regolamento organico provvisorio della forza militare territoriale e insulare in Dalmazia, *Raccolta delle leggi ed ordinanze dell'anno 1821 per la Dalmazia* (dalje: *Raccolta delle leggi 1821., Regolamento organico*), Zadar, 1834., str. 400, čl. 4.

prijedlozima vrhovnih pokrajinskih i državnih tijela nastojalo se raspustiti teritorijalne snage i umjesto njih ustrojiti drukčije, njima slične formacije poput domobranstva ili drugih redarstvenih snaga, kakve su već postojale u nekim austrijskim pokrajinama. Istodobno ukinuti teritorijalne snage u Dalmaciji i ustrojiti druge, njima slične redarstvene snage, predstavljalo bi dugotrajan proces i to se, čini se, vrlo dobro uviđalo od onih koji su razmatrali ovu mogućnost. S obzirom na povijesno postojeće prilike uvjetovane socijalnim mentalitetom stanovništva kopnenog dijela Dalmacije, karakter, običajne i tradicionalne navike stanovništva, nije bilo nimalo lako izvršiti transformaciju ili raspuštanje postojećih snaga, a istodobno kvalitetno održavati red i mir u pokrajini. Nakon desetljeća vijećanja, konačno od 1844. prijedlozi vrhovnih civilnih i vojnih tijela Monarhije o raspuštanju teritorijalnih snaga i osnivanju stražarskog korpusa ulaze u završnu fazu. Nakon dvije godine (1846.) carskim Dekretom je naredeno raspuštanje teritorijalnih snaga i umjesto njih je za održavanje reda, mira i sigurnosti određen stražarski korpus (*Wach-Korps*).³ U svezi spomenute situacije o vijećanju i raspuštanju teritorijalnih snaga, Vlada za Dalmaciju objavljuje već krajem rujna 1845. poseban pravilnik za seoske tj. općinske straže u Dalmaciji.⁴

Očito je iz navedenoga da su austrijske vlasti tražile i pronašle način kako što bezbolnije raspustiti postojeće teritorijalne snage. Istodobno se pravilnikom iz 1845. željelo jasnije i točnije odrediti dužnosti i nadležnosti seoskih, odnosno općinskih straža, koje bi u prijelaznoj fazi, do ustroja žandarmerije, privremeno održavale mir i red u dalmatinskim selima. Tako su seoske straže zadržane i nakon definitivnog ukidanja teritorijalnih snaga. One će na neki način, zajedno s poljskim redarstvom, biti jedini ostatak negdašnjih isključivo domaćih redarstvenih snaga, koje će se u većem ili manjem obliku zadržati u dalmatinskim selima sve do kraja XIX. stoljeća.

S obzirom na promjene koje su se dogodile krajem 40-ih i početkom 50-ih godina XIX. stoljeća, a to se prvenstveno odnosi na reorganizaciju seoskih straža, zatim raspuštanje teritorijalnih snaga i uvođenje žandarmerije, možemo govoriti o djelovanju seoskih straža prije (dakle prije stupanja na snagu pravilnika za službu općinskih straža) i nakon 1846. godine.⁵

---

³ Österreichisches Staatsarchiv (Wien), *Kriegsarchiv, Präsidiale Hofkriegsrath*, K 34/2. Carska odluka o raspuštanju teritorijalnih snaga datira od 12. prosinca 1846. Stražarski korpus nije nikada zaživio u svom zamišljenom obliku jer se već 1850. ustrojava žandarmerija.

⁴ Državni arhiv Zadar (dalje: DAZd), *Štampe*, kut. 44 (128/44), 24. rujna 1845., *Uprava za službu općinskih rondarah*.

⁵ O njihovim dužnostima, obvezama i nadležnostima do 1845. u: *Raccolta delle leggi 1821., Regolamento organico; Raccolta delle leggi 1832., Regolamento della forza territoriale*, str. 1–16; *Raccolta delle leggi 1823., Casi nei quali gli ufficiali territoriali, i capi dei comuni, delli ronde faranno arrestare degl'individui*, str. 229–231. Djelovanje općinskih straža u obavljanju svojih dužnosti nije se ni u čemu razlikovalo od prijašnjih seoskih straža, osim u djelokrugu opsega obavljanja svojih zadaća. Stoga nije potrebno ponavljati prijašnje odredbe vezane uz seoske straže, nego će to u ovome radu biti učinjeno kroz spomenuti pravilnik o općinskim stražama iz 1845. godine.

Osnovna razlika između seoskih straža prije i općinskih straža nakon 1846. odnosila se na njihove dužnosti i nadležnosti. Seoske odnosno općinske straže nakon 1846. gotovo su potpuno preuzele redarstvenu zadaću teritorijalnih snaga i na taj su način postignuti uvjeti za njihovo raspuštanje, na što se u konačnici i ciljalo. U razdoblju do 1846. seoske straže su uglavnom strogo ograničene na djelovanje unutar granica svojih sela i imale su ograničenja po pitanju redarstvenoga, stražarskog i sličnog djelovanja. To je konkretno značilo da one nisu mogle prelaziti granice svojega sela, pratiti zatvorenike iz jednoga u drugo mjesto, sudjelovati u pratnji državnog novca, sudjelovati kod ubiranja poreza, uhićivati osobe sa sudskim nalogom, jer su sve to obavljali panduri kao pripadnici teritorijalnih snaga.⁶

Nakon 1846., premda teritorijalne snage još uvijek nisu formalno raspuštene, ipak se njihove nadležnosti i dužnosti djelomično stavljaju na raspolaganje i seoskim, tj. općinskim stražama. U širem državnom i pokrajinskom kontekstu, kako smo ranije naglasili, težilo se prema carskoj odluci iz 1846. raspuštanju teritorijalnih snaga i osnivanju stražarskog korpusa. Iz tih su razloga preustrojene seoske straže koje su sada imale poseban pravilnik i puno veći opseg djelovanja nego prije. Zbog važnosti uvida u svrhu postojanja općinskih straža, podrobnije ćemo se osvrnuti na pravilnik službe općinskih straža koji je objavljen pod naslovom *Uprava za sluxbu opchinskih rondarah*.⁷

Značajnije razlike između prijašnjih seoskih i sadašnjih općinskih straža vidljive su već u tome što one od 1846. djeluju na općinskoj, a ne samo na seoskoj razini, pa se i zovu općinske straže. U onim općinama gdje nisu postojale državne redarstvene snage (panduri, žandarmerija ili c. kr. oružnici), takva službena obveza prešla je u ruke općinskih straža. S obzirom na to da su policijske snage postojale samo u većim dalmatinskim gradovima, a da panduri nisu bili plaćeni, puno je jasnija veličina uloge općinskih straža. Njihov je ustroj bio poprilično jednostavan. Na čelo općinskih straža postavljen je jedan harambaša. Njega je biralo općinsko vijeće na rok službe od tri godine, s neograničenom mogućnošću produženja, svaki put na tri godine. Harambaše su izabirani među onima koji su se činili najsrdačnijim, najpoštenijim, najbogatijim i najpodobnijim.⁸ Prijedlog za harambašu, kao i poglavara sela, na lokalnoj razini daje seoski zbor pa je zasigurno postojala mogućnost dogovornih prijedloga. Harambašu u konačnici izabire općinska uprava, a imenuje i potvrđuje kotarska uprava, uz prethodni dogovor sa serdarijom. U mjestima gdje su već postojali imenovani harambaše, po potrebi mogao je biti dodijeljen i jedan pomoćni harambaša (tal. *aggiunto-caporonda*).

---

⁶ *Raccolta delle leggi 1832., Regolamento della forza territoriale*, str. 1–16; *Raccolta delle leggi 1823., Casi nei quali gli ufficiali territoriali, i capi dei comuni, delli ronde faranno arrestare degl'individui*, str. 229–231.

⁷ DAZd, *Stampe*, kut. 44 (128/44), 24. rujna 1845., *Uprava za sluxbu opchinskih rondarah*. Pravilnik je pod brojem 20863/1866 objavila Vlada za Dalmaciju, odnosno tadašnji guverner Turszky 24. rujna 1845. godine. Pravilnik je objavljen 24. rujna 1845., ali je njegova primjena otpočela s prvim danom u 1846. godini, o čemu se govori već u prvom članku pravilnika.

⁸ ISTO, str. 1–5.

Oni za svoju službu nisu dobivali nikakvu stalnu plaću, već su zajedno s obiteljima oslobođeni od svake vrste javne tlake. Za obavljanje svoje dužnosti harambaša je odgovoran poglavaru sela, općinskoj upravi i kotarskom poglavarstvu.⁹ Bio je to vrlo jednostavan i učinkovit način djelovanja: harambaša odgovara poglavaru sela ako je seoska, načelniku općine ako je općinska, a kotarskom poglavaru ako je u pitanju kotarska stvar.

Popuna seoske straže vršila se od osoba koje su sposobne nositi oružje, koje su iz dotične općine i koje su podložne javnoj tlaci. U pravilniku se ne navodi brojčano stanje jedne takve općinske straže, ali prema jednom kasnijem dopisu s kraja 60-ih godina XIX. stoljeća vidljivo je da se jedna stražarska ophodnja sastojala od pet članova: jednog harambaše i četiri stražara (rondara).¹⁰ Koliko su vremenski službovali, također nije vidljivo iz pravilnika, ali čini se da nije postojalo neko fiksirano vremensko razdoblje jer su isti mogli službovati od nekoliko sati do nekoliko dana, ovisno o potrebi slučaja. Služba se odvijala naizmjenice, prema već utvrđenom popisu javne tlake, tj. iz imenika za službu u seoskim stražama, a pozvanoga u službu mogla je zamijeniti i druga vojnosposobna osoba. Prema pravilniku, a u dogovoru s poglavarom sela, harambaša je mogao svaki put tražiti “pomoch jednog oli vise kipih (osoba, op. aut.) za izvršit svoje duxnosti”, a u izvanrednim prilikama mogao je sam dignuti potreban broj ljudi.¹¹

Prvotna je obveza i dužnost harambaše i straže održavanje reda, mira i sigurnosti, koliko ljudi toliko i njihovih imanja. Oni su općenito pomagali poglavaru sela u provedbi svih uredbi i zapovijedi izdanih od viših struktura vlasti. Osim toga, harambaša je sa stražom u sklopu svoje dužnosti povremeno trebao obnoć nadgledati krčme, gostionice i sva ona mjesta koja bi u noćnim satima mogla prouzročiti narušavanje mira i reda. Pri tome se općenito misli i na ona mjesta u kojima su se nalazili kockari kartaši (tal. *giuocatori*), zatim gdje su se skrivali traženi zločinci, kradljivci i ostale koji su ugrožavali zakon, javni mir i sigurnost. Njihova dužnost je i uhićenje svih osoba tijekom ili nakon radnje samog kaznenog čina. U slučajevima pobune ili skupova usmjerenih protiv vlasti, harambaše sa stražama reaguju razbijajući skup i uhićuju začetnike pobune, koje zatim predaju dotičnoj preturi. Pri svakomu uhićenju dotičnu osobu morali su predati općinskim ili kotarskim vlastima, ili preturi u mjestima gdje ove postoje.¹²

Znatno proširene ovlasti općinskih straža u odnosu na one prijašnje najviše su se odnosile na ophodnju i djelovanje izvan sela i izvan njihovih općina, za razliku od prije kada su ograničene na djelovanje unutar granica svoga sela. Općenito, njihove dužnosti i zadaće unutar i izvan sela određene su sljedećim odredbama: očuvanjem reda i zakonskog poretka, razotkrivanjem i pronalaženjem sudski gonjenih osoba, pozornošću da se ne počini kakva šteta na putovima, mostovima, molovima, bazenima, bunarima

---

⁹ ISTO, čl. 2, 16 i 17.

¹⁰ DAZd, *Spisi registrature Namjesništva* (dalje: SRN), god. 1868., sv. 2124, fasc. XIV/ 2 B, br. 523.

¹¹ DAZd, *Štampe*, kut. 44 (128/44), 24. rujna 1845., str. 3–4, čl. 10.

¹² ISTO, str. 2–3.

(gusternama) i u drugim javnim ustanovama, nadgledanjem šuma i obrađenih polja, kako javnih tako i onih privatnih, te pružanjem eventualno potrebne pomoći šumarima (pudarima) i poljskim stražama, a u primorskim mjestima nadgledanjem da se ne bi tko kriomice iskrcao u skrovitim lukama ili uvalama.¹³ Stražarski harambaša i pripadnici općinske straže sada su mogli djelovati izvan svoje općine, ali samo u slučajevima kada su pratili zatvorenika, državni novac ili kada su bili u potjeri za kakvim hajdučkim bandama, zločincima ili onima koji su iz bilo kojega razloga bježali pred zakonom. Dakle, sada su u mogućnosti obavljati i one zadaće koje su prije mogli samo panduri kao pripadnici teritorijalnih snaga. Za obavljanje ovih posebnih zadaća primali su i novčane nagrade, kao npr. za uhićenje dezertera, raznih zločinaca, krijumčara i dobivali su prihod od novčanih kazni za počinjena nedjela na poljskim dobrima. U slučajevima kada su zaduženi za prikupljanje državnog poreza, pratnju zatvorenika, državnog novca i uhićenje zločinaca dobivali su iste novčane naknade kakve su imali i panduri.¹⁴ Oni nisu dobivali nikakvu plaću za svoje službovanje u općinskim stražama, pa im je ovo bio jedini povremeni novčani prihod. Ti iznosi varirali su ovisno o težini zločina koji je progonjeni počinio odnosno od raspisane ucjene.

Kaznene mjere za one harambaše koji su samostalno, bez dogovora s poglavarom sela i bez prave potrebe dizali općinske straže, bile su samo ukor i novčana kazna od dva do deset fiorina. Ako bi se to ponovilo i drugi put, uslijedila je kazna od jednog do pet dana zatvora, a ako bi se to dogodilo i treći put, onda bi takav prekršitelj bio otpušten iz službe. Za onoga pak mještanina koji se ne bi prvi put odazvao pozivu u službu, drugi put bi za istu odslužio dvostruko više vremena. Pozvani koji se ne bi odazvao niti nakon trećeg puta, mogao je dobiti zatvorsku kaznu od jednog do tri dana.¹⁵ Činjenica je da su neposlušne harambaše ili pripadnici općinskih straža katkad pravovremeno sankcionirani i otpušteni iz službe. Jedan takav primjer zanemarivanja službe, kao i samovoljnog postupanja nalazimo na otoku Zlarinu. Tu je povjerenstvo za otoke utvrdilo kako harambaša općinskih straža zanemaruje svoje dužnosti i ne priznaje autoritet i podređenost zlarinskom sindiku. Harambaša je očito radio u dosluhu s poglavarem sela jer je povjerenstvo predložilo smjenu i njega i poglavara.¹⁶

Potrebno je spomenuti i djelovanje posebnih plaćenih redarstvenih odreda c. kr. oružnika, tada poznatih u narodu pod imenom *kolunaši*. To su bili posebni mobilni redarstveni odredi manjih formacija koje su brojale najviše desetak ljudi, a zapovijedao im je serdar. Po potrebi su ustrojavani u nekim serdarijama, tj. kotarevima prije 1850., a djelovali su u područjima gdje je postojala potreba za ovakvim redarstvenim formacijama i nakon ustroja žandarmerije (1850.). Njihove dužnosti prvenstveno su se sastojale od hvatanja i potjera za raznim zločincima i hajdučkim skupinama, ali i održavanju reda i

---

¹³ ISTO, str. 2, čl. 5.

¹⁴ ISTO, str. 5, čl. 21.

¹⁵ ISTO, str. 6, čl. 22, 23, i 24.

¹⁶ Bernard STULLI, Povijest Zlarina, *Iz povijesti Dalmacije*, Split, 1992., str. 381.

mira na području dotične općine (kotara) gdje su stacionirani. Podređeni su civilnim vlastima, tj. okružnom ili kotarskom poglavarstvu. Oni su bili na dosta lošem glasu, osobito u nekim kotarima.

U radu općinskih straža uglavnom nije bilo značajnijih primjedbi budući da su one uspješno obavljale svoje zadatke. Problemi s njima druge su naravi i nalazili su se u međusobnoj isprepletenosti nadležnosti i dužnosti na jednoj strani seoskih straža, a na drugoj c. kr. oružnika, tj. *kolunaša* i pandura, tj. iza 1850. žandarmerije. Naime, i jedni i drugi imali su gotovo jednake zadaće za obavljanje svoje službe pri održavanju reda, mira i sigurnosti. Pravilnikom za seoske straže jasno se navodi kako će tamo gdje “nema plaćenih c. kr. poslužnika“, tj. pandura, žandarmerije ili c. kr. oružnika za to biti određene seoske straže. Međutim, što činiti u situaciji kada su žandarmerija ili c. kr. oružnici privremeno postavljeni u neko područje u kojem je dotična općina tražila da ih se pošalje za dodatno održanje reda i mira? O tome se u pravilniku o općinskim stražama pomalo nejasno govori na način da će tamo gdje ne djeluju nikakve posebne redarstvene snage, biti postavljene općinske straže. Međutim, nigdje se izričito ne govori kako seoske straže u slučajevima kada su postavljene posebne redarstvene snage nisu bile potrebne i da su morale biti raspuštene. U stvarnosti je izgledalo tako da postojanje posebnih redarstvenih snaga, u ovom slučaju c. kr. oružnika, nije isključivalo i postojanje seoskih, tj. općinskih straža. Tada je dolazilo do sukoba nadležnosti; s jedne strane posebnih redarstvenih snaga, i s druge strane seoskih tj. općinskih straža, s obzirom na prvenstvo održavanja reda i mira na području dotične općine. Takav primjer sukoba dogodio se u selu Smilčiću u novigradskoj općini.

Načelnik općine Novigrad D. Buzolić zatražio je od Namjesništva odnosno okružnog poglavarstva da se u Smilčić pošalje odjel “c. kr. Oružnikah” pod zapovjedništvom serdara imenom Ante Krisanac (Križanac), i to radi dodatnog održanja reda i mira u tom selu i okolici. Odjel oružnika iz Benkovca pozvan je i premješten u rečeno selo u želji i nadi “da će se ono tim sredstvom moći uzdržati mir i red ovoj Obćini”.¹⁷ I zaista, u početku je tomu i bilo tako, ali nakon nekog vremena počeo je spomenuti serdar uzimati svu vlast u svoje ruke. Iz dopisa koji je načelnik novigradske općine uputio Namjesništvu u Zadru, može se iščitati kako rečeni serdar nastoji “utamaniti (uzeti, ugrabiti, op. aut.) sav upliv i svu vlast ovog Obćinskog upraviteljstva”.¹⁸ Nadalje piše, “obćinskim stražanim (stražarima, op. aut.) on daje razumieti da Obćina ne ima nikakvog prava na uzdržavanje mira i reda u svom dielokrugu; njih obustavlja i zapričuje u izvršivanju svojih dužnostih; hoće da uvjeri sviet da je on s njegovim rondarim u tu svrhu poslan u ovu obćinu da nadzire nad obćinskim rondarim i nad Obćinom; ter odrišito niječe svaku i najmanju pomoć sa strane svoje i čete mu, obćinskoj vlasti u uzdržavanju i obrambi javnog čudoredja i mira u Obćini.”¹⁹

---

¹⁷ DAZd, SRN, god. 1868., sv. 2124, fasc. XIV/2 B, br. 3.

¹⁸ ISTO.

¹⁹ ISTO.

Redarstvene snage, u ovom slučaju c. kr. oružnici, kada su upućene u neku općinu, prema pokrajinskom zakoniku trebale su biti podređene i u uskoj suradnji s općinskim vlastima u provođenju zakonskih odredbi, a osobito u očuvanju mira i reda. One su tada po hijerarhijskoj strukturi nadležnosti u očuvanju reda, mira i sigurnosti iznad postojećih seoskih, tj. općinskih straža, ali su bile podređene civilnim vlastima, što je značilo da su trebale biti u dosluhu s općinskim poglavarstvom. U navedenom slučaju zapovjednik c. kr. odjela oružnika pokušavao se nametnuti općinskim vlastima, potpuno preuzeti vlast u onim segmentima u kojima se smatra kompetentnim. U prvome redu misli se na sigurnost područja u kojemu ovaj djeluje. To, naravno, nije bilo nimalo u skladu s očekivanjima općinskih vlasti, pa su zatražile od okružnog poglavarstva smjenu ovog zapovjednika predloživši na to mjesto izvjesnog Antu Maričića. Nekoliko mjeseci kasnije općinsko upraviteljstvo drži da je daljnji “obstanak Kolune na Smilčiću sasvim bezplodan i nekoristan”.²⁰ Zato on traži potpuno uklanjanje ovog izvanrednog redarstvenog odjela jer samo šteti, a nikako ne doprinosi miru, sigurnosti i redu. Primjedbe od strane općinske uprave argumentirane su time kako hajduci i zločinci slobodno šeću i pljačkaju, a da ih u tome pripadnici c. kr. oružnika ne zaustavljaju.²¹

Sukob na relaciji seoske straže i c. kr. oružnika, tzv. *kolunaša* dogodio se i u jednoj krčmi u Smilčiću, u kojoj je došlo do naguravanja i tuče. Tom su prilikom c. kr. oružnici zaplijenili oružje seoskim stražama i prisutnome poglavaru sela. Nakon incidenta poglavar sela, harambaša, pomoćnik harambaše i stražari pođoše se požaliti izvjesnom serdaru Križancu. Ovaj ih je grubo odbio i rekao kako će svima oduzeti puške “jer da ako oni nose pušku, da je to njegova sama dobra volja, a da već u napried neće trpiti; i na neku opasku od Kapitana (poglavara sela, op. aut.), on odgovori oštro da ne poznade ni Komune, ni Popa, ni Cvikula, ni nikoga, i da je on stariji od svih u selu”.²² Osim ovoga incidenta, serdar Križanac namjerio se i na načelnika općine. Nekom prilikom bijaše načelniku novigradske općine “ošćena (uništena, op. aut.) tri ciela vinograda”, a šteta je procijenjena na nemalih 1.000 fiorina. Ni tada c. kr. oružnici nisu djelovali, iako se znalo tko su izvršitelji ovoga zlodjela. Čini se kako je ovaj potez bio potaknut od strane samoga serdara Križanca koji je navodno nekom svom prijatelju rekao kako “šteta učinjena Načelniku Novigradskome nije nego početak, a da je njemu pravo budući se on stavio da ljudima promieni ćud i glavu”.²³ Vjerojatno je ovakvih sukoba nadležnosti između seoske tj. općinske straže i c. kr. oružnika, ali i žandarmerije bilo još mnogo. To su sukobi koji su mogli biti pokrenuti iz raznih razloga, ali je po slovu zakona nedvojbeno da su c. kr. oružnici ili žandarmerija bili ti koji su redarstveno kontrolirali područje na kojemu su se nalazili. Ali jednako tako sve spomenute redarstvene snage djelovale su prema nahodnjima i potrebama civilnih vlasti i prema tome njima su posredno ili neposredno stajale na raspolaganju.

---

²⁰ ISTO, br. 523.

²¹ ISTO.

²² ISTO.

²³ ISTO, br. 3.

U okolnostima u kojima je djelovala bilo žandarmerija, panduri, c. kr. oružništvo ili seoske tj. općinske straže, oni nisu mogli u potpunosti spriječiti i zaustaviti razna zlodjela i zločine, pohvatati sve hajduke i razne druge zločince. Razlozi tome nalazili su se u malobrojnosti pripadnika navedenog redarstva, zatim zbog konfiguracije terena i raspršenosti sela i zaseoka, ali i zbog običaja i navike stanovništva kopnene Dalmacije koji su utjecali na brojnost raznih zlodjela. Premda su se zakoni mijenjali i dopunjavali, na selu se ništa značajnijega nije dogodilo jer se i dalje, desetljećima uvelike zadržalo gotovo nepromijenjeno tradicionalno stanje. Po sili zakona neke formacije poput teritorijalnih snaga u redarstvenom obliku su ukinute, ali za održavanje reda, mira i sigurnosti u selima, osim izvanrednih redarstvenih snaga, postavljene su općinske straže, a za nadziranje i sprječavanje šteta na poljskim dobrima poljsko redarstvo.

POLJSKO REDARSTVO

Veliki broj šteta koje su učinjene na privatnim poljima, usjevima, maslinicima, vinogradima i šumama nagnale su austrijske vlasti u Dalmaciji na daljnje zadržavanje poljskog redarstva (tal. *polizia campestre*) koje je ustanovljeno za francuske uprave 1808. godine.²⁴ Uspostavom austrijske uprave u cijelosti je zadržan i pravilnik koji je guverner Tomašić, u tek neznatno izmijenjenom obliku, prilagodio austrijskom kaznenom zakoniku te izdao i objavio u rujnu 1814. godine.²⁵ Sve je to učinjeno kako bi se spriječile štete koje su činjene na poljskim dobrima, izazvane od strane ljudi (palež, krađa i sl.) i domaćih životinja. Katkad su štete koje su uzrokovali ljudi, učinjene iz namjere ili raznih osvetničkih pobuda, ali neki su to radili i iz čistog koristoljublja, u obliku krađe. Obradiva poljska dobra u većini su slučajeva udaljena od naseljenih mjesta i zbog toga ih je bilo teško svakodnevno nadzirati. Upravo to je bila osnovna zadaća poljskog redarstva, dakle, nadziranje i sprječavanje bilo kakve štete na poljskim privatnim i državnim dobrima te kažnjavanje u skladu sa zakonskim ovlastima onih koji su počinili štetu.

Posebno je zanimljiv način na koji je poljsko redarstvo organizirano po pitanju određivanja kazni i njihove naplate. Po tom jedinstvenom modelu vrlo transparentno i efikasno provodila se naplata zakonom propisanih kazni. Naime, u svakom selu, na prijedlog poglavara sela, od strane načelnika ili sindika²⁶ imenovana su četiri procjenitelja i predložena na uvid preturi,²⁷ koja je mogla u iznimnom slučaju odbiti njihovo imenovanje.²⁸ Procjenitelji (tal. *stimaduri*) su izabirani na dvije godine, a rok im

---

²⁴ DAZd, *Stampe*, 1808., kut. 16, (50/16), *Uprava polizie texascke*, 1. ožujka 1808.

²⁵ DAZd, *Miscellanea*, sv. 160, poz. 175, *Uprava polizie texascke*, 28. rujna 1814.

²⁶ *Podesta*, gradski načelnik općine, u središtu kotara ili okružja, npr. općine u Sinju koja je ujedno i kotarsko središte. *Sindaco*, načelnik općine; u političkoj upravi Dalmacije također načelnik općine, ali u općinama koje su unutar nekog kotara ili okružja, npr. načelnik općine Novigrad, a Novigrad se nalazio u zadarskom kotaru.

²⁷ *Pretura*, tal. *pretorio* – sud, sudište. *Pretura* se nalazila u sjedištu nekog kotara i imala je sudsku i vrhovnu političko–upravnu ulogu unutar svog kotara.

²⁸ DAZd, *Miscellanea*, sv. 160, poz. 175, *Uprava polizie texascke*, čl. 9.

je mogao biti produživan još na dvije godine “do kojemu ga drago vrimena”. Procjenitelji nisu imali stalne plaće, nego su se njihova novčana primanja odnosila na udjel od novčanih kazni ili već prema običaju plaćanja pojedinog mjesta.²⁹ Rečeni su procjenitelji utvrđivali počinjenu štetu i nakon toga predlagali iznos koji je trebalo kao odštetu isplatiti drugoj strani. Obično su djelovala dva procjenitelja: jedan je dodijeljen počinitelju štete, a drugi oštećeniku. Ako se ova dva procjenitelja nisu mogla složiti oko učinjene štete, onda su odabirali trećega koji se morao odlučiti za jednu ili drugu stranu. Nakon utvrđenog prijedloga dolazili su poglavaru sela koji je sazivao obje strane kako bi se dogovorili oko isplate štete. U slučaju da se kompromis između zavađenih strana nije mogao postići, cijeli postupak prenosio se na preturu.³⁰

Postupak oko utvrđivanja štete koja je počinjena na polju, određivan je prema pravilniku iz 1814., odnosno iz 1836. godine. Ovdje je bitno naglasiti kako poljsko redarstvo nije imalo nikakvog utjecaja na kaznu osobe koja je počinila štetu. To konkretno znači da onaj tko je počinio palež ili pljačku na nekom poljskom dobru, nije mogao biti osuđivan od strane spomenutih procjenitelja ili poglavara sela, a još manje od strane poljskoga redarstva. Oni su mogli biti novčano kažnjeni jedino od strane serdara ili pukovnika teritorijalnih snaga, i to samo za novčane prekršaje u visini do deset fiorina, a za iste ili veće kaznene postupke presudu je donosila dotična pretura.

U slučajevima kad su pripadnici poljskoga redarstva zatekli neku domaću životinju u šteti na privatnom ili državnom poljskom dobru, dobivali su udio od novčane kazne, i to: za štetu koju je počinila velika životinja krava, konj ili tovar trideset, a od 1836. godine deset karantana; za štetu koju je počinila ovca deset, od 1836. godine pet karantana, a za štetu koje je počinila svinja trideset šest i za kozu petnaest karantana.³¹ U slučajevima kada se životinja zatekne na polju, a ne nađe vlasnik, onda se životinja zadržava osam dana. Ako se u tom roku ne javi vlasnik, onda su sumještani prema procjeni morali platiti učinjenu štetu, ali su nakon toga mogli zadržati dotičnu životinju i tako namiriti plaćenu odštetu.³² Ovakav način djelovanja trebao im je biti poticaj za što revnije obavljanje svoje službe jer što je učinak nađene stoke u šteti bio veći, to su i sami pripadnici poljskog redarstva imali veću novčanu dobit.

Pravilnik općinske straže u petom članku kaže da je dužnost harambaše paziti i nadgledati “da nije učinjena ikakva škoda u dubravam (šumama, op. aut.), ni u obradjenim poljim, bila ona opčenog oli vlastitog razloga, i da pudari, i poljski straxani izpunjuju svoje duxnosti; kojima, akok bi bilo do potrebe, dati-che rondarski arambasa pomoch”.³³ Harambaša je, dakle, nadležan rečenom poljskom redarstvu kao i seoskim

---

²⁹ ISTO, čl. 13.

³⁰ DAZd, Miscellanea, sv. 160, poz. 175, (1836.), *Oznanjenje cesar. kraljev. Vladanja od Dalmacije* (dalje: OCKVD), *Svarhu stette poljske*, 3. ožujka 1836., čl. 10, 12 i 13.

³¹ ISTO, čl. 4; *Uprava polizie texascke*, 28. rujna 1814., čl. 5.

³² DAZd, Miscellanea, sv. 160, poz. 175, (1836.), OCKVD, *Svarhu stette poljske*, čl. 8.

³³ DAZd, *Štampe*, kut. 44 (128/44), 24. rujna 1845., str. 2.

stražama. Od 1852. određenje poljskog redarstva je puno jasnije definirano, što samo potvrđuje navedenu tvrdnju. Okružnicom vlade iz 1852. izričito se navodi da je svaki seoski poglavar odnosno harambaša (*capi-ronda*) dužan od ožujka spomenute godine “u napridak odrediti po nekoliko rondarah, da se izminice izključivo prime rečenoga nadgledanja, dilujući u slučaju pristupljenja po sadržaju postojeće uredbe sverhu poljskoga redarstva”.³⁴ Iako postoje pravilnici za poljsko redarstvo, u njima nije točno naznačen njihov formacijski i brojni ustroj. Pripadnici poljskog redarstva birani su na isti način kako su birani i pripadnici seoske straže. Poljsko redarstvo poslije 1852. sastojalo se od nekoliko unaprijed određenih stražara koji su se naizmjenice redali. Koliko su vremenski službovali, ne navodi se točno, ali s obzirom na to da je zapovjednik žandarmerije dobivao svaka tri dana popis pripadnika poljskog redarstva, najvjerojatnije je da su službovali po tri dana.³⁵ Temeljna dužnost poljskog redarstva bila je nadgledanje i zaštita šumskih i poljskih dobara. Za obavljanje svoje službe nisu primali stalnu plaću, nego su imali određeni postotak prema učinku od novčanih kazni. Osim poljskih redarstvenika, za nadgledanje polja u manjem opsegu zaduženi su još i panduri kao pripadnici teritorijalnih snaga i žandarmerija, nakon 1850. godine, te pripadnici seoskih straža. U pravilnicima se jasno navodi da osim poljskog redarstva, još i panduri, žandari i seoske straže mogu u slučajevima kada nađu stoku u šteti, kazniti vlasnika propisanom novčanom kaznom.³⁶

Nakon ustroja žandarmerije u Dalmaciji 1850. njima je spomenutom okružnicom iz 1852. naloženo “da i ako c. k. Gjendarmeria nije uoblašćena osebice mišati se, brez da je pozvana”, da ipak i oni pojačaju ophodnje i nadzor nad javnim i privatnim poljima.³⁷ Žandarmeriji je također naređeno u slučajevima kada se od njih traži pomoć u sprječavanju kakve štete u polju ili zabranjenoj ispaši, da pruže svu potrebitu pomoć. Kako bi se što učinkovitije obavljalo nadgledanje polja, pripadnici poljskog redarstva “pače moći će se pridružiti običnim patuljama (op. aut. ophodnjama), koje bi unutar seoskog kotara slala ista c. k. Gjendarmeria”.³⁸ Zbog bolje koordinacije seoski poglavar je zapovjedniku žandarmerije svaka tri dana posredovanjem posebnog stražara slao popis poljskih redarstvenika. On je trebao zapovjedniku žandarmerije dojavljivati i za sve počinjene štete na području dotičnog sela.³⁹

Unatoč svim redarstvenim mjerama koje su poduzimale redarstvene snage pokrajine, one nisu bile dovoljne da u potpunosti spriječe neovlašteno korištenje pašnjaka

---

³⁴ Raspis Vlade od 23. Siječnja 1852. kojim se ustanovljuje način sudilovanja gjendarmerije u nadgledanju poljskog redarstva, *List zakonah i dilopisah vlade za kraljevinu Dalmaciju*, kom. VII, br. 32, str. 225.

³⁵ ISTO, str. 225. To se vidi iz sljedećeg “Svaki seoski glavlar ima po osobitom rondaru svaki treći dan glavlaru gjendarmeriskoga stražišta javiti rondare, koje je on odredio za nadgledanje”.

³⁶ DAZd, *Miscellanea*, sv. 160., poz. 175., *Uprava polizie texascke*, 28. rujna 1814; OCKVD, *Svarhu stette poljske*, čl. 4 i 7.

³⁷ ISTO, str. 224.

³⁸ ISTO, str. 225.

³⁹ ISTO, str. 225–226.

i česte štete na poljima. Zbog velikih šteta koje su se ovakvim postupcima nanosile seoskom domaćinstvu i težaštvu općenito, te zbog silnih pritužbi koje su podnesene Namjesništvu, ono je ponovno izdalo poseban proglas. Oznanjenje, tj. službena objava Namjesništva iz 1861. odnosila se na sprječavanje štetâ, kao i na kažnjavanje onih koji su počinili štetu u polju. Drugim riječima, promjene koje su se odnosile na pravilnik za poljsko redarstvo, vezane su na nadopunu nekih postojećih, ali i na ponavljanje i sažimanje naredaba koje su propisane prijašnjih godina.⁴⁰

Osnovni naglasak stavljen je na nekoliko važnih stavki, a odnosio se na: a) mjesta na kojima se smije pasti krupna i sitna stoka, b) nadzor i sprječavanje šteta na poljima, c) kažnjavanje onih koji su počinili štetu.⁴¹ Prva stavka govori o strogo zabranjenoj ispaši krupne i sitne stoke u bilo koje doba godine po vinogradima, maslinicima, voćnjacima u koje spadaju i murve, zatim po zasijanim poljima i poljima gdje snopovi još nisu uklonjeni. Stoga je ispaša na obradivim poljima dopuštena samo kada su usjevi potpuno ubrani pa do ponovne obrade tla. Za sklanjanje krupne stoke i ovaca određena su za to posebna mjesta. Kozama i svinjama, koje su se smatrale najvećim štetočinama, dozvoljena je ispaša samo u sasvim neplodnim planinskim mjestima koja nisu pošumljena, tj. na onim mjestima koja su za to određena. Osim toga, zabranjena je ispaša na svim poljima predviđenima za sadnju loze, maslina i drugih voćki, kao i na prostorima koji se nalaze između dvaju obradivih polja. Njima je zabranjena ispaša i na poljanama koje služe ili su određene za pošumljenje, osim ako to zakonom nije drugačije propisano, tj. ako ispaša ne šteti stablima tamo gdje su već visoko izrasla.⁴²

Posebna je pozornost usredotočena na rad načelnika općina, seoskih poglavara i harambaša koji su zaduženi za djelotvornost poljskog redarstva. Navedeni su se trebali brinuti za podnošenje tužbi nadležnim vlastima, dojaviti počinjenu štetu i poljske prekršaje. Također su podnosili izvješće žandarmeriji, vezano uz prekršaje i počinjene štete, kada je ova prolazila kroz mjesto, a po potrebi su ih mogli zvati i u ispomoć. Poljsko redarstvo moralo se držati svojih dužnosti u sprječavanju i presretanju poljskih prekršitelja, kao i uklanjanju životinja koje se uhvate u šteti. Žandarmerija je na traženja općinskih službenika, poljskog redarstva i oštećene strane, morala rečenima, bez odugovlačenja, pružiti potrebnu pomoć. Kod ophodnje žandarmerijska patrola je morala voditi računa o tome da se izvršavaju svi potrebni propisi poljskoga redarstva. U slučajevima kada su pripadnici žandarmerije našli životinju u nedopuštenom polju ili šteti, morali su je ukloniti sa zabranjenog mjesta i čim prije podnijeti izvješće o šteti kotarskom poglavaru. Kod namjernih ili nenadgledanih šteta počinjenih na polju, a koje su se dogodile odgovornošću seoskog poglavara, harambaše ili vođe poljskog redarstva, poduzimane su propisane kaznene mjere.⁴³ Posebni propisi za poljsko

---

⁴⁰ DAZd, *Štampe*, kut. 49 (125/49), god. 1861., *Oznanjenje C. K. Namjesništva, kojim se ponavljaju naredbe za obsluženje propisih poljskog redarstva*, 30. listopada 1861.

⁴¹ ISTO.

⁴² ISTO.

⁴³ ISTO.

redarstvo priopćeni su osim njima samima, i svim političkim vlastima u pokrajini, općinama, seoskim poglavarima i harambašama. Određeno je da proglas pod nazivom *Oznanjenje C. K. Namiensništva, kojim se ponavljaju naredbe za obsluženje propisih poljskog redarstva* pročita svećenstvo, i to tijekom Mise u tri sljedeća svečana dana, “kada bude dosta puka”.⁴⁴

Nezaobilazno je spomenuti da je najveći udio privrednog života pokrajine ovisio o poljodjelskom i stočarskom razvoju i dobitku, te postaje jasnije zašto se tolika pozornost posvećivala održanju i očuvanju obradivih površina. Očito su se na privatnim i državnim poljskim dobrima događale veće ili manje štete na poljima ili vinogradima, maslinicima, voćnjacima i slično, a koje je prouzročila stoka ili sami ljudi. Razlika je u tome što štete koje su počinile domaće životinje, ako su na vrijeme primijećene, nisu bile velike, dok su ljudi iz osвете bili kadri učiniti potpunu štetu, doslovce popaliti i uništiti cijelu ljetinu. Osim surovih osvetničkih paljenja i uništavanja poljoprivrednih dobara, nerijetko se događalo i ubiranje i krađa ljetine na tuđim poljima. Nužno je bilo u ovakvim situacijama pokušati spriječiti veće ili manje štete. Poljskih prekršaja očito je bilo i previše, jer su upravo za poljsko redarstvo objavljena dva posebna pravilnika i nekoliko posebnih okružnica od strane Namjesništva. U nadziranju poljskih dobara, osim poljskog redarstva, bili su uključeni još i panduri, žandarmerija i seoske straže, što svjedoči o važnosti tretirane problematike. Obzirom na brojnost redarstvenih snaga koje su bile uključene u nadziranje poljoprivrednih površina, jasno je da rezultat nije mogao izostati.

ZAKLJUČAK

Nedvojbeno je da su ovdje spomenute seoske, tj. općinske straže i poljsko redarstvo imale značajnu ulogu u suzbijanju raznovrsnih i mnogobrojnih zlodjela i zločina u dijelu kopnene Dalmacije. U pravodobnoj i zajedničkoj suradnji sa žandarmerijom i lokalnim vlastima poljsko redarstvo i osobito seoske, tj. općinske straže u nekim predjelima pokrajine donosile su dobar rezultat. Svakako je i to doprinijelo izvjesnom preustroju seoske straže 1845. čime su one nastavile svoje redarstveno djelovanje i nakon uvođenja žandarmerije (1850.) u Dalmaciji. I jedni i drugi su se popunjavali putem javne obveze i njihova služba je bila besplatna. Jedina povlastica je bila oslobađanje od javne tlake i svojevrсна naknada na koju su imali pravo pri novčanom kažnjavanju, prilikom uhićenja devastatora šumskih ili poljskih dobara i pronalazjenja domaćih životinja u šteti na privatnom ili državnom dobru. Takav način redarstva išao je u prilog austrijskim vlastima jer nisu imale nikakve financijske izdatke, a raspolagale su redarstvenim snagama koje su upravo i u onim najzabačenijim predjelima pokrajine provodile državne naredbe i zakone te održavale red i mir. Posebnost seoske, tj. općinske straže je i u tome što je ona nastavak tradicije uspostavljene još od mletačkog vremena, a koja je trajala više od tri stoljeća. U tom pogledu njihov značaj i uloga važan je čimbenik u razumijevanju sveukupne dalmatinske

---

⁴⁴ ISTO.

povjesnice, osobito kopnenog dijela Dalmacije. Kroz prizmu djelovanja seoske, tj. općinske straže i poljskog redarstva moguće je dijelom uvidjeti i društvenu problematiku dalmatinskog težaka. Ona je primjetna u tradicionalnim oblicima življenja dalmatinskog težaka i odražavala se gotovo na svim razinama - od neodgovarajuće obrade poljskih dobara do neprimjerenih običaja poput odmetništva, hajdučije, krvarine, pljački ili osvetničkih paljenja ljetine. Naravno, taj problem je imao svoj dublji karakter koji je ovisio o mnoštvu drugih političkih, gospodarskih i društvenih čimbenika. Iako vrlo sporo, austrijske vlasti su nastojale i pokrajinu Dalmaciju što više približiti i naposljetku potpuno prilagoditi svom državnom ustroju. U kontekstu redarstva to pitanje se rješava uvođenjem žandarmerije 1850., ali unatoč tomu, tradicionalni oblik dalmatinskog redarstva poput seoskih, tj. općinskih straža ostaje prisutan, osobito u kopnenom dijelu Dalmacije, sve do kraja XIX. stoljeća.

Tado ORŠOLIĆ: VILLAGE GUARDS AND FIELD POLICE IN DALMATIAN LAND
(FROM 1814 TILL THE SECOND HALF OF 19th CENTURY)

Summary

In comparison to the other provinces of the Habsburg Monarchy, Dalmatia had its own form of police force which had its own traditional character regimented in territorial forces already during the time of Venetian rule. This continuous context of police work went on with its activities during the second Austrian administration but with the introduction of necessary reforms and novelties. On the basis of books of rules and individual sources, the article makes an attempt to show their role and importance in maintaining order on the land, in the rural part of the province. Besides the troopers as enlisted men in the territorial forces, that is the gendarmerie, after 1850 village guardsmen and after 1845 district guardsmen and field police were designated to keep the order, peace and security. Their basic task was the prevention of different crimes and misdeeds and keeping watch that some kind of damage be not done on the tilled fields and in the woods both private and state-owned. It was especially the village, that is district guardsmen and field police who with their presence and patrols greatly prevented and significantly decreased misdeeds and crimes in their rural surroundings. Because of their tradition of existence and the distinctiveness of their activities the Austrian administration maintained them as far as the end of the 19th century. It has to be emphasized that through the prism of the activities of village, that is district guardsmen and of field police one can perceive certain elements of the social problematic of the Dalmatian field workers. In that respect their significance and role is important for the understanding of the entire Dalmatian history particularly of its hinterland component.

Key words: Dalmatia, village districts, Austrian administration.

